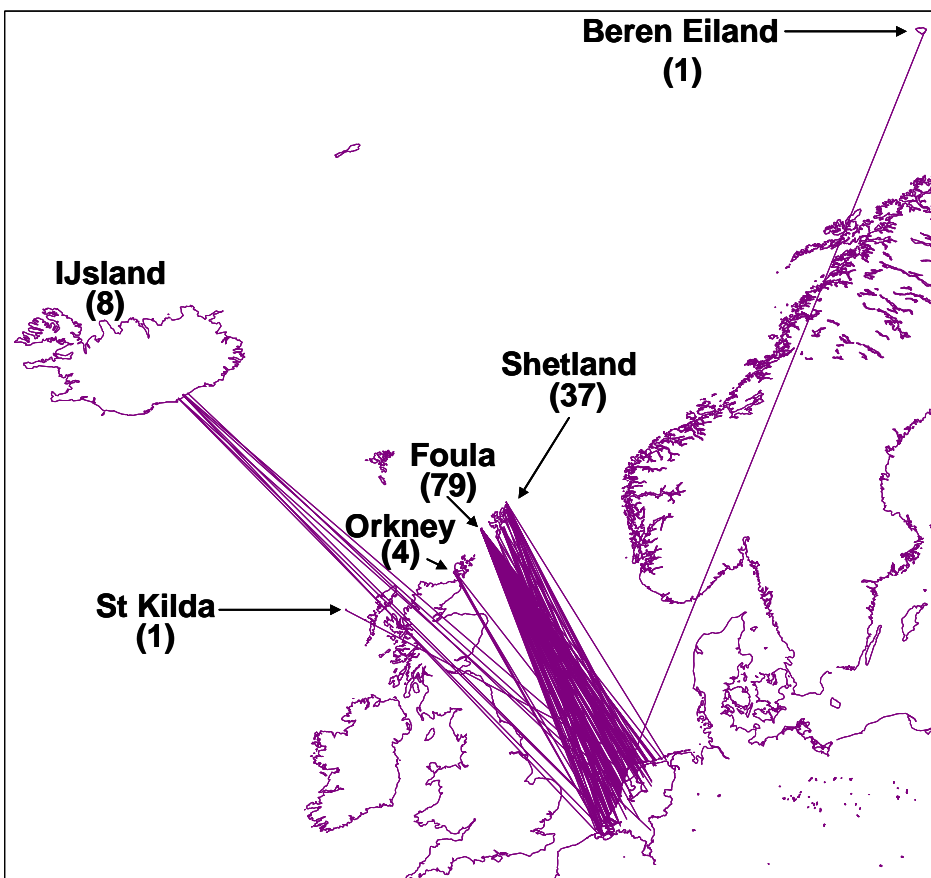

Geringde grote jagers in Nederland

Naar aanleiding van een vondst van een poot-met-ring van een grote jager door Kees de Graaf (zie laatste pagina van deze Nieuwsbrief) zijn de gegevens van in Nederland teruggemelde grote jagers aan een nader onderzoek onderworpen. Het Vogeltrekstation heeft deze gegevens 'met een druk op de knop' beschikbaar en leverde gegevens aan van 131 vogels. Van al die vogels is bekend waar en wanneer ze geringd zijn en waar, wanneer en veelal onder welke omstandigheden ze zijn teruggevonden. In het geval van de grote jager hebben we te maken met een simpele situatie: de soort broedt niet in Nederland en dus hebben we alleen terugmeldingen van elders geringde vogels. Hierop is slechts één uitzondering: er is een asielvogel die op de Hondsbossche Zeewering met een VT-ring is losgelaten door Fred Koning op 27 september 1996 en die op 6 en 7 oktober van hetzelfde jaar is afgelezen op Vlieland. Daarna is deze vogel verdwenen. Er blijven dus 130 gevallen over van grote jagers die in het buitenland zijn geringd en in Nederland teruggevonden. Deze vogels zijn meest als nestjong (124) of net uitgevlogen jong (4) geringd; er zijn slechts twee vogels als na eerste respectievelijk na tweede kalenderjaar geringd (afgezien van die asielvogel, die als 'volgroeid' is geringd). Van de 130 buitenlandse vogels droegen er zes ook kleurringen, alle afkomstig van Foula, waar onder leiding van Bob Furness een grootschalig langlopend onderzoek aan deze soort plaats vindt. Het Vogeltrekstation bezit echter geen gegevens van eventueel in Nederland afgelezen kleurringen.

Herkomst. Het werk van Furness wordt in het kaartje met de locaties van herkomst van 'onze' grote jagers weerspiegeld (Figuur 1). De meerderheid van de in Nederland gevonden vogels is geringd op Foula. Ook op Shetland zijn veel grote jagers geringd die bij ons zijn teruggevonden. Verder komen er vogels uit ZW Orkney, van de zuidkust van IJland, en enkelingen van St Kilda en –heel spectaculair– van Bereneiland. Bereneiland is pas in 1970 door grote jagers gekoloniseerd (vanuit Shetland/Foula) en de laatste schatting (1995) is dat er zo'n 50 paar broeden (Anker-Nilssen *et al.* 2000).

Figuur 1. Herkomst van de in Nederland gevonden, geringde grote jagers. Tussen haakjes staan de aantallen gevallen per eiland.

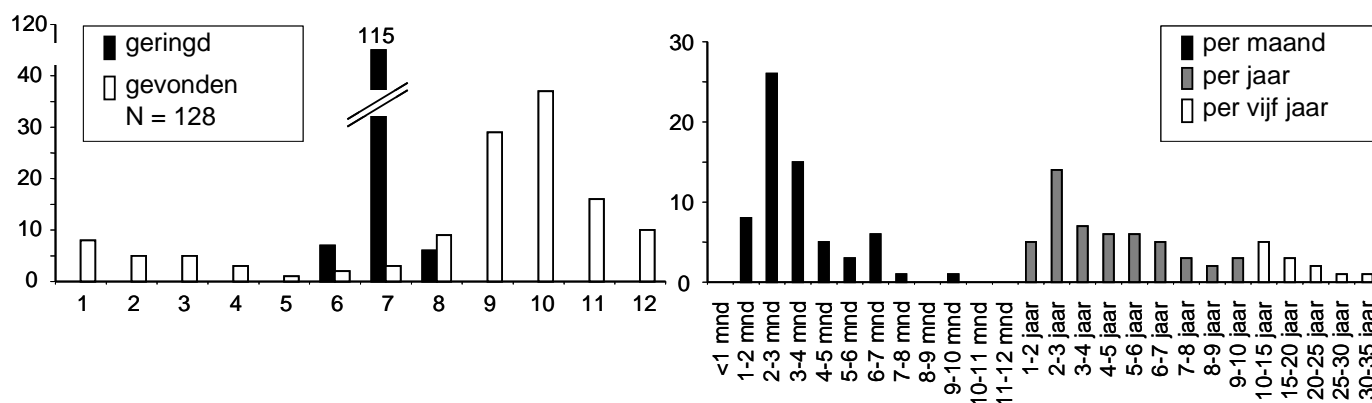
In Nederland zijn geringde grote jagers vooral aan de kust gevonden maar er zijn ook enkele binnenland-vondsten. Als de grotere Britse dataset bekeken wordt, zijn er veel meer gevallen van 'verwaaide' vogels, tot diep in

Duitsland, Frankrijk, Zwitserland en Rusland toe. Enkele IJlandse en Schotse vogels zijn nog veel verder teruggevonden, in Noord- en Zuid-Amerika, Groenland en Spitsbergen (Furness 2002). Een kaart die alleen Nederlandse terugmeldingen laat zien geeft uiteraard een beperkt, zelfs een vals beeld, namelijk dat alle grote jagers samenkomen in Nederland. Voor een vollediger beeld is het daarom nuttig om ook atlanten die uitgaan van de broedgebieden te bekijken. Voor de grote jager kan zo een vrij goed totaalbeeld worden verkregen, omdat recent een Britse en een Noorse ringatlas is uitgegeven. Een atlas voor IJland ontbreekt helaas nog; de kleine aantallen broedvogels op de Faeroer en in Rusland kunnen we hier negeren. Furness geeft een uitgebreide analyse van de trek- en zwerfbewegingen van grote jagers. Er is aanzienlijke uitwisseling tussen de verschillende broedgebieden, waardoor het onwaarschijnlijk is dat er genetische verschillen in trekgedrag bestaan tussen verschillende 'populaties'. Veel vogels van Shetland/Foula/Orkney trekken na het broedseizoen door de Noordzee naar het zuiden, waarbij de vastelandkust van Europa als 'geleidebaan' dienst doet. Vogels die verder westelijk broeden kunnen ook rechtstreeks richting Golf van Biskaje trekken, maar enkele van hen nemen eveneens de Noordzeeroute. Dit blijkt ook duidelijk uit het Nederlandse materiaal, met vondsten van St Kilda en IJland. Uit Noorwegen zijn nog slechts weinig terugmeldingen bekend. Hier zijn de meeste grote jagers geringd op Spitsbergen, waar zo'n 300 paar broeden. Dit heeft nog geen enkele terugmelding opgeleverd, maar er zijn wel enkele vondsten van vogels die op het Noorse vasteland zijn geringd (uit Frankrijk, Duitsland, Denemarken en Rusland; Bakken *et al.* 2003) en er is die ene Nederlandse terugmelding van een vogel van Bereneiland. In de herfst passeren de grote jagers ons land (zo blijkt ook uit zee trek!) en de meeste vogels overwinteren in de Golf van Biskaje en ten westen van het Iberisch Schiereiland (Furness 2002). Sommige tweede- en derdekalenderjaar vogels blijven daar ook in de zomer hangen, iets dat weerspiegeld wordt in de Nederlandse ringgegevens (Figuur 2).

De meeste grote jagers die met een ring werden gevonden zijn ook als grote jager herkend. Van slechts 10 vogels werd de soort door de vinder niet opgegeven en is 'jager spec.' opgegeven; twee zijn als 'meeuw' gemeld. Een geringde vogel die eenmaal in Nederland als zodanig wordt opgemerkt is meestal dood of de dood nabij (Tabel 1). Afgezien van de Nederlandse asielvogel is bij slechts vijf jagers de ring tweemaal afgelezen. Drie van die vijf vogels waren bij de tweede gelegenheid dood, een was ziek en alleen de vijfde is twee keer als kennelijk gezond afgelezen. Ze hielden het ook geen van alle lang vol: tussen eerste en tweede aflezing zat nooit meer dan twee weken en meestal hooguit twee dagen. Deze observaties komen overeen met de analyse van Furness (2002) die stelt dat grote jagers op zee thuishoren en dat alleen zieke, gewonde of met olie besmeurde vogels buiten de broedtijd aan land komen.

'gevonden'	1
alleen ring gevonden	2
alleen poot met ring	1
dood gevonden	89
dood, olieslachtoffer	7
dood, verkeersslachtoffer	2
dood, vleugelbreuk	1
dood, in slechte conditie	11
levend, in slechte conditie	7
levend met olie	1
gevangen want geringd	1
afgelezen	5
geen nadere informatie	2

Doodsoorzaken. De meerderheid van de gevonden vogels was dood zonder dat de doodsoorzaak is vastgesteld. In twee gevallen werd slechts de ring teruggevonden (metaaldetector?) en Kees de Graaf vond een poot met een ring. Er zijn opvallend weinig olieslachtoffers (zeven dode en een nog levende) en opvallend veel vogels waarvan de vinder meldde dat hij in slechte conditie was. Opvallend zijn ook de twee verkeersslachtoffers en een vogel met een gebroken vleugel. Een waarnemer is er in geslaagd om een geringde grote jager te vangen om de ring af te lezen. In Nederland komen blijkbaar relatief veel grote jagers door uitputting om het leven. Dit contrasteert met het beeld dat oprijst uit het veel omvangrijker Britse ringmateriaal (circa 66.000 geringde vogels). Furness noemt als hoofddoodsoorzaak jacht en ander menselijk direct ingrijpen, gevolgd door onopzettelijke vangsten (vooral in de visserij) en door verontreiniging. Langs de Nederlandse kusten zullen weinig grote jagers worden geschoten; hier zien we vooral uitval van vogels die om de een of andere reden in de problemen zijn gekomen.

Omdat het merendeel (128) van de hier besproken vogels als nestjong is geringd, hebben we een homogene dataset met vogels die allemaal in de zomer (rond juli) zijn geringd. De vondsten komen vooral uit de herfst, maar grote jagers zijn in alle maanden van het jaar gevonden (Figuur 2). Dit laat een eenvoudige analyse van leeftijden toe, ook al omdat grote jagers opvallende vogels zijn die in de meeste gevallen vrij snel zullen zijn gevonden nadat ze zijn doodgegaan cq aangespoeld. Veel vogels komen al in het jaar van uitvliegen om, dus op hun eerste trektocht naar het zuiden (Figuur 2, rechter figuur, zwarte staven). In de volgende winter komen, zoals Furness ook al signaleerde, relatief weinig vogels terug naar het noorden. Er worden relatief veel subadulte vogels in Nederland gevonden (volgens Furness gaan grote jagers pas broeden als ze 4-10 jaar oud zijn). Echte adulten (de witte staven, uiterst rechts in Figuur 2) zijn relatief schaars (onder de dode vogels), maar er zijn enkele echte oudjes gevonden. Kees de Graaf spant de kroon met zijn vondst van een (vrij verse) poot: op het moment van vinden was die poot 33 jaar oud! Dit is een record, dat het oude (ringnummer London HW.02100, 28 jaar en 10 maanden) ruim verslaat (<http://www.vogeltrekstation.nl/staav.htm>). Drie andere vogels zijn 20-25 jaar nadat ze als kuiken geringd zijn in Nederland teruggevonden en deze benaderden dus het oude record. De vogels waarvan alleen de ring in Nederland werd teruggevonden leveren geen bijzondere bijdrage aan de grafiek: deze ringen waren slechts 3 jaar en 1 maand, en 3 jaar en 5 maanden oud.

Referenties:

- Bakken V., Runde O & Tjørve E. 2003. Norsk RingmerkingsAtlas Vol. I, Lommer-Alkenfugler - Norwegian Bird Ringing Atlas, Vol. I, Divers-Auks. Stavanger Museum, Stavanger, 431p.
- Anker-Nilssen T., Bakken V., Strøm H., Golovkin A.N., Bianki V.V. & Tatarinkova I.P. (Scientific Editors) 2000. The status of marine birds breeding in the Barents Sea region. Norsk Polarinstittutt, 213p.
- Furness B. 2002. Great Skua Catharacta skua. pp 353-355 in: Wernham C., Toms M., Marchant J., Clark J., Siriwardena G. & Baillie S. (eds) 2002. The Migration Atlas: Movements of the Birds of Britain and Ireland. T. & A.D. Poyser, London, 884p.

Mardik F. Leopold, Alterra, Postbus 167, 1790 AD Den Burg
mardik.leopold@wur.nl